

V



N

Bulletin *Kunsthistorici*

'Laten we de kloof
tussen academici en de rest
samen overbruggen.'
Interview met Susan Suèr

P. 5

VNK bibliografie 2016
verschenen

P. 12

BIJLAGE EDUCATIE:

De kunsthistoricus als
rondleider
*met illustratie van
Julia Krewinkel*

P. 15

De kunsthistoricus op tv
Interview met Marc Pos

P. 22

en meer...

K





Annette de Vries

De kunst van het weglaten

Door Annette de Vries

Twee keer kwam ik het de afgelopen tijd tegen: het gebruik van het begrip 'museum' als synoniem voor oud en stilstaand. En dan ook nog in interviews met personen die zelf behoorlijk innovatief zijn: Mikko Hypponen, een van de bekendste veiligheidsexperts van Europa, over cybercrime (NRC 9 juli jl.) en Antoine van Agtmael en Fred Bakker, economen, over de onstuitbare opkomst van de innovatieve maakeconomie (FD 2 juli jl.). Hypponen vertelt dat hij als ervaren rot met gemak zijn tijd zou kunnen vullen met het geven van lezingen, maar bewust kiest voor ruimte in zijn agenda om op hackers te jagen en software uit te pluizen. Hij heeft er, zo zegt hij, 'geen zin in om zelf in een museum te eindigen'. Waarvan acte. Van Agtmael en Bakker vinden dat Nederland economisch goed gepositioneerd is voor de toekomst en 'gelukkig niet de kant op gaat van [een] museum (...)'.

Het museum als een afschrikwekkend visioen: dan veer ik als kunst- en cultuurhistoricus echt even op. Hoe is het mogelijk dat deze welkenkende en geschoolde mensen deze associatie hebben en er ook geen kwaad in zien die te gebruiken? Is het begrip 'museum' eenzelfde lot beschoren als het begrip 'middeleeuws', dat te pas en te onpas in het spraakgebruik wordt gebruikt als synoniem voor primitief of wreed? Musea mogen dan het succesnummer van de culturele sector zijn, het stof laat zich er blijkbaar niet zo gemakkelijk vanaf blazen. Sterker nog, het dwarrelt gewoon weer neer als we niet alert zijn. En daarom is educatie een belangrijk facet van ons vak.

De kersverse sectie Educatie van de VNK laat in dit Bulletin zien, dat kunsteducatie in de breedste zin van het woord – rondleidingen, cursussen, beeldende vorming op scholen, museumeducatie voor kinderen en volwassenen – *alive and kicking* is. Al heeft het wel even geduurd voordat kunsthistorici dat zelf inzagen. Dat Peter van Duinen,

directeur van de Vrije Academie, zijn column de titel ‘Verloren voor het vak?’ meegeeft, is veelbetekenend. Educatie lijkt, als de toegepaste variant van het vak, niet het summum. Kunsthistorici zien zichzelf vaak niet als *educator*. Dat heeft echter ook negatieve consequenties voor hun arbeidsmarktwaaarde. Het is opvallend dat rondleiders in musea regelmatig geen kunsthistorische achtergrond hebben. Over de kunsthistoricus als rondleider schreven Marie Baarspul, Sara Backer, Annemarie Buren en Niels Nannes in dit Bulletin een opiniërend artikel.

Educatie heeft alles te maken met taalvaardigheid en performance. Toch is educatie niet iets van de buitenkant. Geen strik of glitter. De beste *educator* is een verhalenverteller: verhalen die er toe doen, die raken en inspireren, die mensen iets laten beleven of mensen motiveren. Niet passief, maar actief. Voor een goed verhaal is kennis en overzicht noodzakelijk. Pas dan kun je de feiten overstijgen en beeldend en interactief iets overbrengen. Of het nu gaat om een ondertekening van een oude meester, de ontwikkeling in het oeuvre van Mondriaan of het ambachtelijke in hedendaags keramiek: niet het onderwerp, maar de verhalende overdracht van kennis is mede bepalend voor de kracht van een kunstwerk. Kunsthistorici kunnen overdragen, maar moeten durven weglaten. *Kill your darlings*, zeggen de managementgoeroes en ze hebben gelijk. Nuances zijn zelden interessant voor het grote publiek. Grove penseelstreken des te meer. Als je met je neus erop staat zie je weinig; neem je afstand dan vormt zich een voorstelling. Dan krijgt betekenis ruimte.

Aan de sectie Educatie van de VNK de taak om kunsthistorici uit te dagen na te denken over de *educator* in zichzelf. Op 27 oktober a.s. organiseert de sectie haar eerste activiteit: ‘De kunsthistoricus op tv’ in VondelCS, Amsterdam. Aan bod komen vragen als *Wat is de meerwaarde van een kunsthistoricus in een tv-programma over kunst? Kun je het verhaal niet beter door een bekende Nederlander laten vertellen? En wat verwacht de tv van de kunsthistoricus?* In dit

Bulletin gaat Epco Runia in gesprek met Marc Pos van productiebureau PosVideo om bij dit soort vragen stil te staan. Ik hoop stilletjes dat de conclusie van de sectiedag zal zijn dat ook onder kunsthistorici uitstekende kandidaten zijn te vinden die voor en met het grote publiek over kunst kunnen spreken. Het brengt in herinnering de oproep van Axel Rüger, directeur van het Van Gogh Museum, tijdens het lustrumcongres van de VNK in 2014: iedereen die in het museum komt werken, moet ook geschikt zijn om het verhaal te vertellen. Educatie als functievereiste dus!

Annette de Vries
Voorzitter VNK

Even voorstellen...



Menno Jonker (1979) is sinds 1 juni 2016 bestuurslid van de VNK. Daarnaast organiseert hij ook bijeenkomsten en workshops voor de VNK-sectie Zelfstandige Kunsthistorici. Hij is vanaf 2011 zelfstandig curator en onderzoeker. In dat kader verrichtte hij diverse opdrachten voor tentoonstellingen en collectieonderzoek (Kunsthall, Peabody Essex Museum, Rijksmuseum, Staatliche Kunstsammlungen Dresden). Momenteel werkt hij aan een tentoonstelling voor het Frans Hals Museum.

Menno's specialisme betreft kunst, wetenschap en geschiedenis van de vroegmoderne tijd. In dat kader geeft hij lezingen, workshops en cursussen aan universiteiten en andere onderwijsinstellingen. Daarnaast doet hij onderzoek voor de kunsthandel en schrijft hij in tijdschriften en online platforms over kunst en de museumwereld. In de tijd die hem rest werkt hij gestaag aan een proefschrift over antieke filosofen in de zeventiende-eeuwse beeldende kunst (Radboud Universiteit).

‘Laten we de kloof tussen academici en de rest samen overbruggen.’

Interview met Susan Suèr

Door Eline Levering

*Als educatief medewerker
ben je vaak een eenling
binnen een culturele organisatie.*

Dit nummer van het Bulletin Kunsthistorici is gevuld door de kersverse sectie Educatie. Naast de zelfstandigen, de architectuurhistorici en de kunsthistorici werkzaam aan universiteiten, bij musea en in de handel heeft nu ook deze omvangrijke groep een duidelijke ontmoetingsplek binnen de VNK. En daar was behoefte aan, blijkt uit de nieuwe leden die zich aanmelden naar aanleiding van de oprichting van de sectie. Een van hen is Susan Suèr. Ze studeerde in 2002 af als kunsthistoricus aan de Universiteit van Amsterdam en is inmiddels twaalf jaar werkzaam als educatief medewerker bij Erfgoed Leiden en Omstreken. Ze is blij met de kersverse sectie: ‘Eerst voelde ik me niet verbonden met de VNK omdat ik dacht dat het een vereniging voor academische kunsthistorici is en niet voor de zogenaamde ‘publieks-kunsthistorici’. Zo’n sectie educatie laat toch een ander beeld zien. Ik hoop daar gelijkgestemden te vinden. Als educatief medewerker ben je vaak een eenling binnen een culturele organisatie. Dan mis je het sparren.’



Susan Suèr, foto Arti Ponsen

Ik werk echt vanuit de collectie, je moet geen dingen van buitenaf erbij halen om je verhaal te vertellen. Het gaat om wat je in handen hebt.

Veelzijdige en veranderlijke functie

Tijdens haar studie werd Susan gegrepen door het enthousiasme van Claudine Chavannes-Mazel en koos mede daardoor als specialisatie de Middeleeuwen. Het is nog steeds haar favoriete periode. Aanvankelijk was het lastig na haar studie een baan te vinden. 'Ik had bedacht dat ik iets wilde met kunst en publiek. Het educatieve aspect sprak mij aan. Omdat ik paleologie en handschriftenkunde had gedaan, werd ik aangenomen bij Erfgoed Leiden en Omstreken.' De functie was echter slechts voor vijf ochtenden in de week en op mbo-niveau. Het lesproject was er al: 'Ik hoefde het alleen maar uit te voeren. Toch zag ik het als een kans om



Kinderen leren vooral door zelf te onderzoeken, foto Luca di Tomasso



Dagboek schrijven bij het project 'Leiden bezet', foto Jan Lagas

in de educatieve wereld binnen te komen.' Toen mensen erachter kwamen dat er bij de organisatie een educatief medewerker was, werd ze steeds vaker benaderd en creëerde zo haar eigen baan: 'Inmiddels heb ik een collega die voor vijftien uur per week de schoolklassen begeleidt. Ik ontwikkel nu het materiaal en adviseer beleidsmatig op het gebied van educatie. Daarnaast vind ik het leuk om aan de buitenwereld te laten zien hoe bijzonder de collectie is. En sinds het archief is samengevoegd met monumenten en archeologie is mijn werk weer veranderd: ik ben nu breder bezig dan met de archieven.'

Ik geef heel vrije opdrachten, zodat kinderen vanuit hun eigen interesse kunnen werken. Dat puzzelen en onderzoeken vind ik zelf ook het leukst



foto Han de Bruin



Bij opnames televisieserie Gouden Eeuw, foto NTR

Historicus of kunsthistoricus?

Momenteel is Susan bezig met afstuderen in een master publieksgeschiedenis: 'Inmiddels voel ik me misschien wel meer historicus dan kunsthistoricus.' Toch doet ze haar werk anders omdat ze kunstgeschiedenis studeerde: 'Ik werk echt vanuit de collectie, je moet geen dingen van buitenaf erbij halen om je verhaal te vertellen. Het gaat om wat je in handen hebt. En ik probeer de educatie altijd vanuit het onderzoek in te steken. De academische kant is dus heel belangrijk voor mij: je leert het beste als je zelf iets onderzoekt, van die verwondering. Ik geef heel vrije opdrachten, zodat kinderen vanuit hun eigen interesse kunnen werken. Dat puzzelen en onderzoeken vind ik zelf ook het leukst.'

Naast jeugdeducatie houdt Susan zich ook bezig met volwasseneneducatie. Zo organiseert ze een cursus 'leven in een historisch pand' voor eigenaars en bewoners van historische panden in Leiden. 'Tien collega's van allerlei gebieden gaan die cursus op hun eigen gebied geven, van de geschiedenis van het huis, tot bouwsporen en

bouwtekeningen, de spannende oude behangetjes die je kunt vinden of duurzaamheid: hoe kun je er fijn in wonen terwijl we de historische waarde behouden.'

Er gaapt een kloof tussen academici en de rest. Als kunsthistoricuservaar ik dat ook, bijvoorbeeld bij congressen. Mensen zijn wel enthousiast over je werk, maar je hoort er 'niet bij'.

Kersvers lid van de VNK

Susan is net lid geworden van de VNK. De trigger was de oprichting van de sectie educatie. Ze vertelt: 'Er zijn ook wel bijeenkomsten van archiefeducatoren, maar dat is toch weer anders dan kunsteducatie. Bij erfgoededucatie kun je heel erg relateren aan de eigen leefwereld van mensen, bijvoorbeeld hun eigen straat. Kunst is vooral in musea, en er is daardoor meer afstand.'

Ik denk dat de VNK nu al een rol speelt in het verkleinen van de kloof, bijvoorbeeld met de sectie Educatie.

Susan merkt op dat het soms wel eens lijkt alsof je niet echt als kunsthistoricus wordt gezien als je in de educatie werkt. 'Bij historici is dat hetzelfde. Ik was pas bij het 'Criteria van waarde'-debat over publieksgeschiedenis en dan zie je een tweedeling tussen de academische historici en de publiekshistorici. Er gaapt een kloof tussen academici en de rest. Als kunsthistoricus ervaar ik dat ook, bijvoorbeeld bij congressen. Mensen zijn wel enthousiast over je werk, maar je hoort er 'niet bij'. Maar ook als academisch kunsthistoricus moet je tegenwoordig laten zien dat je iets doet om je onderzoek naar het publiek te brengen en dat je niet alleen in je ivoren toren zit. Langzaamaan groeit het wat naar elkaar toe en wordt de kloof kleiner.'



Materiaal ligt klaar voor onderzoek door scholieren

Volgens haar kan de VNK een rol spelen in het verkleinen van het gat tussen academici en de rest: 'Dat die groepen elkaar vinden en dat er uitwisseling is, dat is wel de reden waarom ik lid ben geworden. Ik denk dat de VNK nu al een rol speelt in het verkleinen van de kloof, bijvoorbeeld met de sectie Educatie.'

Toekomst van het onderwijs

Susan hoopt dat de sectie educatie goed gaat kijken naar 'Onderwijs2032' en hoe educatie gaat aansluiten op de nieuwe vorm van onderwijs. 'Het blijft belangrijk dat wat je aanbiedt als culturele instelling aansluit bij het curriculum dat de scholen hebben. Als een school het niet kan laten aansluiten bij het eigen onderwijs dan valt je aanbod buiten de boot.' Susans droom voor haar vakgebied zou dan ook zijn dat de middelbare scholen de culturele bezoeken duidelijker in hun curriculum inbedden. 'Ik merk nu dat het afhangt van een enthousiaste docent. Ik hoop dat het in de toekomst niet alleen om toeval draait maar dat educatie is ingebed in het onderwijs.'



Een archiefstuk tot leven gebracht tijdens de Museumnacht 2015, foto Finn Kortman



Met alle maatschappelijk stagiairs in 2012, foto Jan Lagas

Ook op de universiteit zou nagedacht kunnen worden over een aparte master die meer gericht is op het publiek en op het vinden van een plek op de arbeidsmarkt: 'Publiekskunstgeschiedenis dus eigenlijk, in navolging van de master publieksgeschiedenis. In de opleiding leer je een documentaire maken, een artikel schrijven, publieksgericht schrijven, met andere typen deadlines werken, het gebruiken van afbeeldingen. Heel nuttig als je mensen beter klaar wilt stomen voor de arbeidsmarkt.'

12 november Kunsthistorische Dag 2016:

Technische kunstgeschiedenis

Wat is het? Wat doet het? Wat brengt het?

De Kunsthistorische Dag 2016 wordt gehouden op zaterdag 12 november en is gewijd aan het onderwerp technische kunstgeschiedenis. Technische kunstgeschiedenis is al jaren 'in opkomst'. Na de museale wereld heeft het ook de Nederlandse academische kunstgeschiedbeoefening bereikt. Maar wat is het eigenlijk precies en wat zal het voor de kunstgeschiedenis betekenen?

Op het programma:

- dr. Robert van Langh over wat NICAS (Netherlands Institute for Conservation+Art+Science) de kunstgeschiedenis kan brengen.
- dr. Erma Hermens, die dit voorjaar begon als 'technical art historian' bij het Rijksmuseum
- prof. dr. Ann-Sophie Lehmann, die tijdens haar oratie in april 2016 een prachtig pleidooi hield voor material literacy in de kunstgeschiedenis
- prof. dr. Sven Dupré, die sinds september 2015 de nieuwe leerstoel Geschiedenis van kunst, wetenschap en techniek bekleedt bij de opleiding Kunstgeschiedenis van de Universiteit Utrecht.
- drs. Huigen Leeftang, conservator prentkunst Rijksmuseum met een introductie op de tentoonstelling Hercules Segers; tijdens de pauze is er ruim tijd voor bezoek aan de tentoonstelling
- Uitreiking Karel van Manderprijs 2016 en de Jan van Gelderprijs 2016



Datum:

Locatie:

Tijd:

Aanmelden:

zaterdag 12 november 2016

Auditorium, Rijksmuseum Amsterdam

10.00 uur tot 18.00 uur (incl. koffie, lunch en borrel)

Voor de Kunsthistorische Dag geldt voor leden een vroegboekorting. Voor 1 oktober zijn de kosten 30,00 euro voor gewone leden en 20,00 euro voor studenten. Daarna betaal je 37,50 euro of 27,50 euro. Genoemde bedragen gelden voor leden van de VNK. Niet-leden betalen 47,50 euro of 37,50 (studenten) en worden hiermee lid van de VNK. De eerstvolgende contributie wordt voor hen geïnd in 2017.

**Aanmelden voor 9 november via
secretariaat@kunsthistorici.nl.**

**LET OP: Je aanmelding is pas definitief na betaling via:
NL24INGB0000569560 t.n.v. VNK en o.v.v. 'VNK-KD-2016'!**

6 oktober 2016 studiedag van de VNK-sectie Architectuur

Selling Architecture

Op 6 oktober 2016 wordt de succesvolle studiedag van de VNK-sectie Architectuur weer georganiseerd, dit keer rond het thema 'Selling Architecture'. Aansluitend vindt een netwerkdiner plaats.

Architectuur is overal. We worden ermee omringd, erdoor verleid of erdoor afgestoten. Oude binnensteden of industriële complexen bepalen onze reisbestemming. Ze vormen het fraaie of spannende 'decor' van een dagje of avond uit. We laten ons informeren door reisgidsen, tijdschriften en televisieprogramma's. Veel van deze kennis is afkomstig van architectuurhistorici, die gebouwen en steden hebben onderzocht en de uitzonderlijkheid ervan in woorden proberen te vangen. Maar zit de geïnteresseerde wereldburger wel te wachten op de dingen die wij interessant vinden? Wat wil de gemiddelde Nederlander weten van architectuur en steden als hij op reis gaat? Is daar plaats voor wat verder gaande architectuurhistorische kennis of hoeft het alleen maar leuk of mooi te zijn?

PRAKTISCH

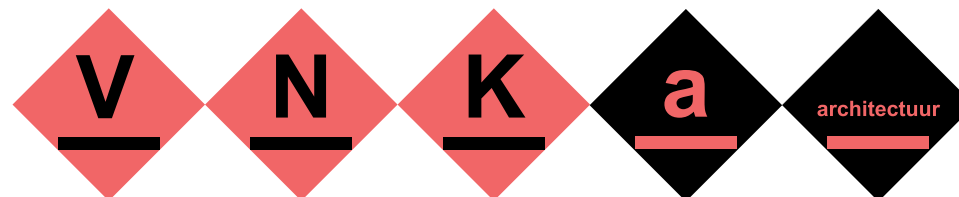
Datum: 6 oktober

Tijd: 13.00 uur – 18.00 uur (Aansluitend netwerkdiner)

Locatie: Universiteit Utrecht, Drift 21 zaal 0.05 (Sweelinckzaal)

Kosten: gratis voor leden, 5,00 euro voor niet leden.

LET OP: Je aanmelding is pas definitief na bevestiging en voor niet-leden na betaling via: NL24INGB0000569560 t.n.v. VNK en o.v.v. VNK-A-studiedag2016. De kosten voor het optionele netwerkdiner kunnen ter plekke voldaan worden en gaan dus niet via de VNK. Aanmelden: via secretariaat@kunsthistorici.nl. Geef ook aan of u deel wilt nemen aan het netwerkdiner. Het maximum aantal deelnemers is 60.



Programma:

- 13.00 Inschrijven en ontvangst met koffie / thee
- 13.30 Inleiding op dag door Merlijn Hurx (bestuurslid Netwerk arch./VNK sectie)
- 13.35 Welkom
- 13.40 Inleiding VNK sectie door Heleen Kooijman (voorzitter Netwerk arch./VNK sectie)
- 13.45 Ronde 1: Arjan Bronkhorst (Arjan Bronkhorst Photography) en Jacqueline Knudsen (ArchitectuurNL)
- 14.30 Speeddaten!
- 15.00 Pauze
- 15.20 Ronde 2: Mieke Vullings (MIMOA) en Carlijn Leenders (Gemeente Utrecht)
- 16.00 Discussie met de zaal
- 16.20 Opbrengst van de dag: wat brengt het Netwerk naar buiten?
- 16.30 Afsluiting en aansluitend borrel
- 18.30 – 21.00 Meet & greet netwerkdiner* bij restaurant RAAK (vertrek met de groep 18.15 uur)

* Het netwerkdiner kost 25,50 p.p. (excl. drank). Dit bedrag kan ter plekke in het restaurant worden betaald en gaat dus niet via de VNK. Geef bij uw aanmelding aan of u wel/niet mee wilt eten.

Jaarlijks geeft de VNK een bibliografie uit over een specifiek onderwerp uit de Nederlandse kunst- of architectuurgeschiedenis. De bibliografie wordt ingeleid door een kritische reflectie van een gerenommeerd kunsthistoricus en biedt een overzicht van de in de vijf jaar ervoor verschenen literatuur. Deze bibliografie vormt de basis bij de jurering voor de Karel van Manderprijs, die jaarlijks door de VNK wordt uitgereikt tijdens haar Kunsthistorische Dag. Dit jaar is dat op 12 november a.s. in het Rijksmuseum

Heleen Kooijman heeft de VNK-bibliografie van 2016 samengesteld. Deze VNK-bibliografie laat de productiviteit zien van Nederlandse kunsthistorici (2011-2015) op het gebied van architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening, tuin- en landschapsarchitectuur, monumentenzorg en bouwhistorie door de eeuwen heen. Gabri van Tussenbroek, hoogleraar Stedelijke identiteit en monumenten aan de Universiteit van Amsterdam, verzorgde de inleiding.

Klik [hier](#) om de bibliografie op de website te bekijken

VNK-bibliografie 2016 verschenen

V



N

Bibliografie

Architectuur,
stedenbouw en
ruimtelijke ordening,
tuin- en landschaps-
architectuur,
monumentenzorg en
bouwhistorie door de
eeuwen heen

(2011-2015)

Samengesteld door
Heleen Kooijman

Ingeleid door
Gabri van Tussenbroek

2016

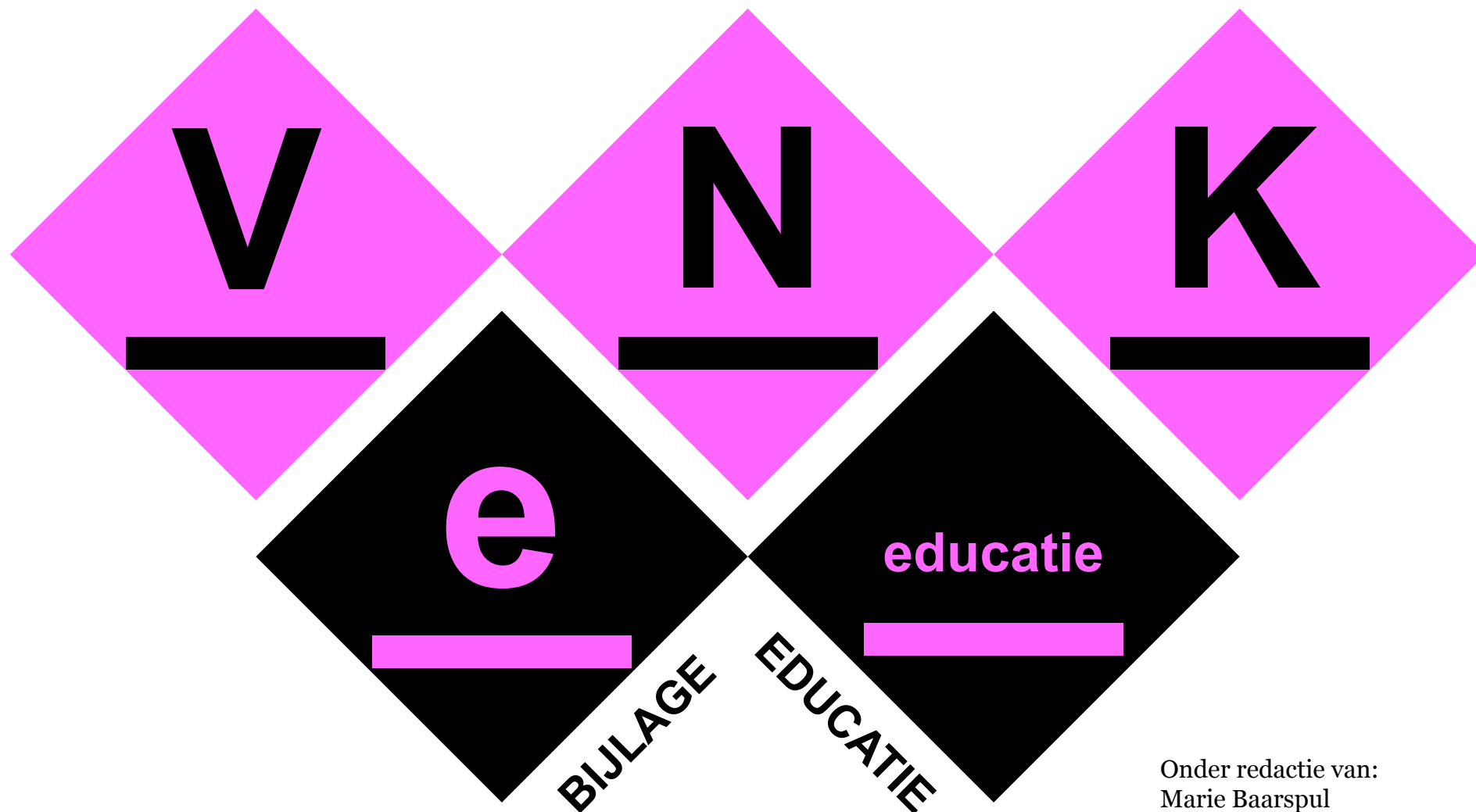
K



V
|

N
|

K
|



Onder redactie van:
Marie Baarspul
Sara Backer
Peter van Duinen
Niels Nannes
Annemarie Buren
Epcó Runia

Verloren voor het vak?

Door Peter van Duinen

‘Jij blijft toch geen les geven?’ vroeg een door mij zeer gewaardeerde docent aan de VU toen ik medio 1990 afstudeerde. Ik had het jaar ervoor een eigen instituut voor volwasseneneducatie opgezet, de Vrije Academie voor Kunsthistorisch Onderwijs. De docent maakte mij duidelijk dat hij een hoge pet op had van mijn academische vaardigheden en dat hij in mij een onderzoeker zag. Dat was fijn, een compliment is nooit weg. Maar ik moest hem teleurstellen. De ervaring die ik had opgedaan bij de overdracht van mijn kennis was te goed en te leuk om te verruilen voor de buitengewoon onzekere en minder collegiale academische wereld. Mijn docent was verbijsterd. ‘Wat jammer zeg, dat jouw talent verloren gaat voor het vak’. Ik mompelde nog een bedankje en ging mijns weegs.

Lesgeven aan leken (de term alleen al) of erger nog, aan scholieren: het geldt als de laagste tree op de kunsthistorische ladder. In musea, archieven of universiteiten, ja zelfs in de kunsthandel is onder vakgenoten meer respect te verdienen dan door het overbrengen van liefde voor de schoonheid en betekenis van kunst. Dus ja, ik verloor aanzien bij het verlaten van de ivoren faculteitstoren, maar nu stond ik wekelijks oog in oog met toehoorders van mijn colleges, die me na afloop vertelden welk museum ze nu weer voor het eerst hadden bezocht. Dat ze hun man hadden meegenomen. Dat ze nooit hadden gedacht dat die verheven wereld van kunst en musea ook voor hen toegankelijk zou zijn. Dat ze er zo van genoten. Dat ze aandachtiger keken naar kunst, ook als ze het niet snapten. En dat ze dan zo graag meer wilden weten en heel graag volgend seizoen weer college wilden volgen. Of meegaan op excursie, of op reis.

Ruim 25 jaar later heeft diezelfde Vrije Academie meer dan 100.000 klanten. Ik denk dat wij meer mensen in contact met kunstgeschiedenis hebben gebracht dan alle vakgroepen kunstgeschiedenis bij elkaar. Maar wat ik zelf nog belangrijker vind: we hebben onze liefde voor het vak gedeeld. We hebben levens verrijkt, mensen leren kijken, hen duidelijk gemaakt dat de wereld van kunst en cultuur er ook echt voor hen is. We hebben de hoge drempel geslecht die in de musea van 1990 nog zeer wezenlijk was.

Zelf werd ik als jonge tiener voor het eerst echt geraakt door kunst. Op mijn kamer geen voetballers, maar kalenderplaten van Paulus Potter, Ferdinand Bol en Rembrandt. Maar dat er een beroep bestond dat ‘kunsthistoricus’ heette, wist ik niet. Mijn docenten Jur Thomas (Nederlands) en Job Hondius (tekenen) openden mijn ogen nog verder. Vooral Hondius vergeet ik nooit, omdat hij mij Bernini leerde kennen, met een schok! Wat een feest was dat. Dat uitleg geven over kunst een vak was, merkte ik pas toen ik eens met een paar vrienden het Arnheems Gemeentemuseum tegenover onze school bezocht. Ik stond naar een schilderij te kijken, toen er iemand achter me ging staan en me wees op de details en vooral de dramatiek die hij in het werk zag: Pierre Jansen. Op zijn zangerige toon deed hij wat ik later nog zo vaak zelf zou doen. Aanwijzen, uitleggen, vragen. En vertellen, veel vertellen. Laag op de kunsthistorische ladder, maar wat een hoog gehalte aan plezier! En laat dat nu precies dé manier zijn waarop kennis het beste beklijft.

De kunsthistoricus als rondleider

Door Marie Baarspul, Sara Backer, Anemarie Buren en Niels Nannes

Op het terrein van onderzoek en collectiebeheer zijn kunsthistorici in de Nederlandse kunstmusea ruim vertegenwoordigd. Je zou je niet kunnen voorstellen dat dit werk gedaan zou worden door mensen zonder universitaire kunsthistorische opleiding. Hoe anders ligt dat bij de publieksoverdracht. Als het gaat om het geven van rondleidingen en het verzorgen van educatieve begeleiding is de kunsthistoricus in menig museum een bedreigde diersoort.

Minderheid

Een snelle rondvraag leert dat hooguit 30 procent van de rondleiders en museumdocenten in onze kunstmusea kunstgeschiedenis heeft gestudeerd. Het overgrote deel is geschoold als beeldend kunstenaar, docent, of beide. Dat is op zijn minst opmerkelijk te noemen, als je ervan



uitgaat dat het doel van publieksbegeleiding is om *inhoudelijke* kennis over te dragen. Het is daarnaast ook jammer. Voor een kunsthistoricus liggen de banen niet voor het oprapen. Waar slechts enkelen bij een

instelling aan het werk komen als onderzoeker of conservator, moet de meerderheid van de afgestudeerden een andere plek vinden in het kunstenveld. En dat valt niet mee. Als je al een boterham kunt verdienen, niet zelden als zzp'er,

dan is deze vaak karig belegd. Menigeen verlaat uiteindelijk dan ook het speelveld om een 'normale' baan te zoeken. Een jammerlijke kapitaal- én kennisvernietiging – al is de *Bildung* natuurlijk mooi meegenomen.

Gaat het erom de kunst 'gezien te hebben' of ook om de kunst te begrijpen?

Zeker, het opkomend werkveld van museumeducatie biedt kansen voor de kunsthistoricus. Maar zolang functies als rondleider of museumdocent voor twee derde zijn ingevuld door beeldend kunstenaars of docenten beeldende vormgeving, is er nog wel wat werk aan de winkel. Want – *no offence* – maar waaróm is die verhouding niet omgekeerd? Zijn kunsthistorici droogstoppels? Zijn wij ongeschikt om een verhaal toegankelijk en aansprekend over te brengen? En wat zijn de overwegingen van de musea zelf?

Zien of begrijpen?

Het was de ambitie van voormalig Rijksmuseum-directeur Wim Pijbes dat ieder kind vóór zijn twaalfde *de Nachtwacht* gezien moest hebben. Een loffelijk

streven, maar misschien wat ongelukkig geformuleerd. Het belang van cultureel erfgoed gaat natuurlijk verder dan louter 'gezien hebben' en dat beseft Pijbes als geen ander. Het verhaal achter het werk leren kennen, is essentieel om te begrijpen wat je ziet. Niet voor niets heeft het educatieve aanbod van kunstmusea de laatste jaren een grote vlucht genomen. Het is de enige manier om het brede publiek naar het museum te trekken, noodzakelijk om de boel draaiende te houden. De rondleider of museumdocent speelt in dit publieksaanbod een centrale rol: als fysieke link tussen bezoeker en collectie is hij of zij het educatieve visitekaartje van het museum. Daarom is het zo belangrijk om de vraag te stellen wat de rondleider of museumdocent bij de bezoeker teweeg moet brengen. Gaat het erom de kunst 'gezien te hebben' of ook om de kunst te begrijpen?

In de museumpraktijk blijkt het toch vaak vooral om 'edutainment' te gaan: kunst moet leuk zijn. In de educatieve programma's is de inhoudelijke rondleiding door de collectie of

tentoonstelling zo kort mogelijk, maar de interactieve entourage des te uitgebreider. Geen wonder dat musea van de uitvoerders van die programma's in de eerste plaats communicatieve vaardigheden verwachten: ze moeten kunnen vertellen, vragen stellen, zich verplaatsen in de ander. Of zoals het Rijksmuseum eist: ze moeten van mensen houden. Kennis over kunst komt op de tweede plaats. De inhoud levert het museum zelf wel. Dan is er eerder behoefte aan een rondleider of museumdocent die 'DIY'-workshops kan geven, theaterdingen kan doen of vreemde talen spreekt.

En dus is de meerderheid van de museumdocenten en museumrondleiders afkomstig van kunstacademies, waar ze vaak de docentenopleiding hebben gevolgd. Een logische keuze zou je zeggen, maar hoe zit het met hun theoretische kennis over kunst? Doen musea met deze eenzijdige benadering concessies aan de inhoudelijke kwaliteit? Doen ze hun 'brede publiek' tekort? En hun andere, naar meer verdieping zoekende, doelgroepen? Wij vrezen van wel. Dus laten we

in vredesnaam die goeie ouwe rondleiding niet met het badwater weggooien - verzorgd door iemand met een kunsthistorisch perspectief. Standaardisatie ligt anders bij kennisrondleidingen op de loer. Het doet er dan niet zoveel toe wie de rondleiding geeft, als het standaardverhaal, aangeleverd door het museum, maar overkomt. Rondleidingen kunnen dan makkelijk verworden tot bulkgoed, een massaproduct, snel te leren en routineus keer op keer uit te voeren, ongeacht de achtergrond van de rondleider. En dat is een gemiste kans. Voor een perfecte rondleiding moet het standaardverhaal eigenlijk het reserveverhaal zijn. Uiteraard kan het museum de basisinhoud zelf aanleveren, maar dat betekent niet dat deze kennis ook met de juiste nuances en in de goede context wordt overgedragen. De perfecte rondleider biedt diepte en breedtekennis en de flexibiliteit om verbinding met het publiek te maken, hen te prikkelen en zich te laten verwonderen. En dan komt de kunsthistoricus om de hoek kijken.



Waarom zien we dan toch zo weinig kunsthistorici als vaste rondleider in musea?

Een kunsthistoricus inzetten als rondleider betekent op kennisgebied een meerwaarde. Juist kunsthistorici zijn in staat om grote hoeveelheden informatie te verwerken in korte tijd, zich kritisch tot die informatie te verhouden en verbanden te leggen. Sterker nog, dit zijn de kwaliteiten en vaardigheden waarvoor kunsthistorici zijn opgeleid. De kunsthistoricus heeft een breed beeld, hij of zij begrijpt de achtergrond van mededelingen en kan daardoor goed omgaan met onverwachte vragen van bezoekers. Wie is er beter in getraind om kunst te duiden, het zichtbare oppervlak te doorbreken en de verborgen verhalen en betekenissen te onthullen voor het publiek?



Gemis in de studie

Maar: waarom zien we dan toch zo weinig kunsthistorici als vaste rondleider in musea? Er is hier voor een aantal redenen aan te wijzen. Allereerst wringt er iets op het gebied van de overdracht. Dat is een vaardigheid die kunsthistorici vanuit hun studie niet vanzelfsprekend meebrengen. De studie kunstgeschiedenis focust vooral op de verwerving van kennis. Mensen worden opgeleid tot wetenschappelijk onderzoeker en de universiteit past zich traag aan maatschappelijke veranderingen aan.

Natuurlijk moet de student vele referaten houden om kennis over te dragen aan medestudenten. Maar hierbij is nauwelijks tot geen aandacht voor de manieren waarop je die kennis overbrengt, voor presentatietechnieken en didactiek. En dan is je publiek nog een doelgroep die globaal over dezelfde kennis beschikt en bovendien gemotiveerd is om te luisteren. Iets overbrengen aan mensen zonder voorkennis en met minder belang bij het onderwerp is een heel andere tak van sport. Hoe je dit op een didactisch verantwoorde, interactieve en flexibele wijze doet, hoe

je de deelnemers een actieve rol geeft en hun zintuigen en hersenen aan het werk zet, daar voorziet de opleiding helaas niet in. Tenzij studenten na de bachelor kiezen voor een educatieve minor of master: dan leren zij voor het eerst hun kennis afstemmen op de behoefte van een doelgroep. Ze leren in te spelen op het insteekniveau en eventuele misconcepties, ze leren via interactie een verhaal overbrengen en met activerende werkvormen een dialoog aangaan, en zo diverse doelgroepen effectief en gemotiveerd te laten leren. Ze krijgen oog voor de groepsdynamiek en reageren flexibel in onverwachte situaties.

Een ander aspect dat wellicht de slechte vertegenwoordiging van kunsthistorici binnen het educatieve werkveld verklaart, is het gebrek aan praktische werkerervaring. Zo is de stage geen verplicht onderdeel maar een keuzevak binnen de huidige opleiding kunstgeschiedenis. Hierdoor beschikt menig afgestudeerde over geen enkele praktijkervaring. Dit in tegenstelling tot de studenten van docentenopleidingen aan kunstacademies, die

verschillende stages op middelbare scholen lopen en soms ook op educatieve afdelingen van musea. Juist in de museumeducatie is die ervaring gewenst en dat vereist van kunsthistorici in opleiding een actieve houding. Wil je aan het werk in de kunsteducatie? Dan is het essentieel om tijdens je studie ervaring op te doen in het werkveld, anders verlies je het ondanks je diploma van de HBO-concurrentie.

De kunsthistoricus 2.0

Om de hierboven beschreven scheve verhoudingen te verbeteren, hebben wij een aantal suggesties. Daarmee hopen we meer kunsthistorici als rondleider of museumdocent aan werk te helpen en te streven naar minimaal een verdubbeling van hun aandeel als publieksbegeleider. Wij stellen u voor: de kunsthistoricus 2.0.

Allereerst moeten studenten kunstgeschiedenis zich sterker bewust worden van de praktische toepassingsmogelijkheden van hun studie, in het bijzonder het werkveld van de kunsthistorische educatie. De veranderende

beroepspraktijk maakt dat noodzakelijk; de samenleving vraagt van wetenschappers steeds meer een praktische en toegepaste houding. Nu is de opleiding te eenzijdig en theoretisch van aard. Het moet mogelijk zijn de studie hierop beter te richten. Zo moeten stages net als vroeger weer verplicht worden, mits de student goed wordt begeleid. Behalve dat je met een praktijkstage nuttige vaardigheden opdoet, helpt deze je ook bij het bepalen van richting tijdens de studie of bij het kiezen van een vervolgopleiding. Een student die zich wil specialiseren in kunst(historische)educatie zou moeten kunnen kiezen voor een stage waarin vaardigheden als (ontwikkeling van) rondleidingen en andere vormen van museumeducatie centraal staan. Wellicht kan de universiteit hierbij ook gebruikmaken van de knowhow van praktische opleidingen zoals de Reinwardt Academie.

Daarnaast hebben studenten didactische training nodig, om hun opgedane kunsthistorische kennis toegankelijk te maken voor een groter publiek. Waarom zou

je daar niet al in de bachelor mee beginnen? Het zijn immers vaardigheden die in elk vakgebied van pas komen.

Wil je je als student kunstgeschiedenis specifiek richten op kunsthistorische educatie, dan bieden sommige universiteiten een minor kunsteducatie, of zelfs een tweede master kunsteducatie die opleidt tot eerstegraads docent Kunst. Hier neemt de stage maar liefst de helft van de opleiding in beslag. Op dit moment is deze master nog vooral gericht op het lesgeven op de middelbare school. Hoe mooi zou het zijn als die werd uitgebreid of aangevuld met een master museumeducatie, waar kunsthistorische rondleiders en museumdocenten worden opgeleid?

Natuurlijk is ook de museumwereld aan zet. Wees kritisch op de didactische en pedagogische vaardigheden van je de publieksbegeleiders, maar vergeet niet de lat hoog te leggen als het op inhoudelijke kennis aankomt. Laat kunsthistorici in opleiding niet alleen stage lopen bij conservatoren, maar ook op de afdeling educatie. Geef ze niet alleen kijkjes,

maar laat ze echt meedraaien in de keuken.

Tot slot nog een advies aan de kunsthistorici zelf: je kunt zelf nog heel wat doen om je educatieve skills bij te spijkeren. Stap een: meld je aan bij de sectie Educatie van de VNK, en laat je inspireren door de ervaringen van al die vakgenoten die je voor gingen.



Over de illustrator

Julia Krewinkel

Julia Krewinkel (25) behaalde haar diploma Grafische Vormgeving in 2013 en studeert in 2016 af in de richting Illustratie aan het AKV | St Joost te Breda. Ze maakt graag humoristische, kleurrijke en zo nu en dan autobiografische illustraties. Julia werkt vaak digitaal, waarin haar grafische achtergrond goed terug te zien is. Bekijk haar portfolio via:

www.juliakrewinkel.com



De kunsthistoricus op tv

Interview met Marc Pos

Door Epco Runia

Marc Pos is producent van televisieprogramma's over kunst. De nieuwste serie van zijn productiebureau PosVideo is sinds 1 september te zien op NPO2: *Het geheim van de Meester*. In iedere aflevering probeert een team van experts een Nederlands meesterwerk na te maken, van Vermeers *Meisje met de parel* tot *Victory Boogie Woogie* van Mondrian. Kunst biedt mooie verhalen voor televisie, maar wat verwacht Pos van een kunsthistoricus op tv? Een voorproefje voor de studiemiddag die de VNK-sectie Educatie op 27 oktober organiseert.



Hoe is het team samengesteld dat de schilderijen moet reconstrueren?

We hebben een kunstschilder, Charlotte Caspers, die de stijl van de betreffende meester onder de knie moet krijgen. Ze krijgt daarbij hulp van timmerman Berd Visscher, restaurator Michel van de Laar en professor Joris Dik, kunsthistoricus en deskundige op het gebied van materiaaltechnisch onderzoek naar schilderijen. Jasper Krabbé reist als teamleider stad en land af om het juiste materiaal te verzamelen

voor de reconstructies. Hij treedt op die manier in de voetsporen van de meester en vertelt de bijzondere verhalen over zowel de meester als het meesterwerk.

Waarom eigenlijk geen kunsthistoricus als teamleider?

De teamleider moet geen expert zijn. Hij moet nieuwsgierig zijn naar het onderwerp, maar hoeft er niet alles over te weten. Zo kan de kijker zich met hem identificeren en ook nieuwsgierig worden gemaakt. Kunsthistorici,

restauratoren en materiaaldeskundigen doen vervolgens het onderzoek en geven de antwoorden.

Waar moet een kunsthistoricus rekening mee houden bij zo'n tv-optreden?

Kunsthistorici gaan net als andere specialisten heel snel in hun vak leunen. Ze spreken een taal waarvoor je best wel wat moet weten. Voor een specialist is het is ook heel lastig om het eenvoudig te houden zonder dat je het simplificeert of zelfs kinderachtig maakt, want voor iemand met kennis is het moeilijk om het kennisniveau van zijn publiek in te schatten. Een leraar kan dat heel goed. Bij een rondleiding is het ook makkelijker, omdat je de groep kunt peilen. Op tv kan dat niet, want je bent zender geworden. Stel je voor dat er 500.000 kijkers zijn naar een kunstprogramma – dat is heel veel. Dan heb je tien keer de Arena vol. Dan moet je dus anders praten, want zoveel kunstkenneren zijn er niet in Nederland. Op televisie moet je je kunnen inleven in het publiek en je steeds bewust zijn van wat je zegt, of je begrijpelijk bent.

Dat betekent ook dat je niet alles kunt vertellen wat je weet. Je moet selecteren. Kies de zaken waarvan je denkt: dat blijft hangen, daar praten de mensen morgen bij de koffie over.

Helpen jullie daarbij?

Veelal worden mensen gevraagd om hun expertise en worden ze verder aan hun lot overgelaten. Ik ben ervoor om mensen te helpen met hoe ze hun kennis goed kunnen overdragen op een groot publiek. Het is fijn als ze passie hebben voor het onderwerp, maar er komt ook verleidingskunst bij kijken. Sommige experts hebben dat van nature, Herman Pleij bijvoorbeeld. Als iemand die verleidingskunst ontbeert, moet je als programmamaker sturen. Je moet ervoor zorgen dat de kijker de expert leert kennen. Dat kun je doen door hun eigenheid te laten zien; dat iemand bijvoorbeeld altijd een kopje groene thee onder handbereik heeft. Zo krijg je een beeld van iemands persoonlijkheid en ga je een beetje van iemand houden. En als je van iemand houdt, wil je die persoon ook volgen.



Team van *Het geheim van de Meester*

Voorheen was Henk van Os dé kunsthistoricus op tv. Zouden de programma's die hij maakte nu nog kunnen?

In het huidige bestel zijn korte programma's rondom één persoon bijna niet meer op tv te krijgen, maar online kan het wel. Ik geloof heel erg in online content. Als je iemand in je museum hebt die fantastisch kan vertellen: ga online. Maar het is duur, vooral omdat de kijkers ook moeten weten dat ze online iets kunnen zien. Daarom is televisie voor kunstprogramma's nog steeds het

beste medium. Maar bedenk wel, zo'n programma mag ook weer niet te lang duren. Mensen, ook ouderen, kunnen tegenwoordig veel meer snelheid aan. De informatie die vroeger in 60 minuten werd verteld, wordt nu in 40 minuten gecomprimeerd. Dat zie je ook bij *De Wereld Draait Door* waar een bevlogen spreker in enkele minuten een onderwerp voor het voetlicht brengt, met als gevolg dat mensen naar het museum komen. Dat is een vervanging van wat Van Os vroeger deed.

Is er een toekomst voor kunst op tv?

Zeker. Het is namelijk belangrijk, want kunst laat zien wie wij zijn. Het is dan ook mijn missie om kunst naar een grotere groep mensen te brengen. En gek genoeg is het een gat in de markt want bijna niemand doet het. Ik roep alle kunsthistorici op om met mooie ontdekkingen en verhalen contact met ons op te nemen. Wij zijn altijd op zoek naar goede ideeën voor programma's. Ik hoor ze graag.

27 oktober 2016 Studiemiddag VNK-sectie Educatie

De kunsthistoricus op tv

De VNK-sectie Educatie organiseert op 27 oktober 2016 haar eerste studiemiddag: De kunsthistoricus op tv.

Welke rol spelen kunsthistorici op de Nederlandse televisie? Wat verwachten programmamakers van kunsthistorici? Hoe zorg je dat je boodschap overkomt? En waarom zou je eigenlijk op tv willen?

Met onder andere:

- Marc Pos van PosVideo, maker van het televisieprogramma *Het geheim van de Meester*;
- Fieke Tissink van Bobcat Media, maker van vele films over beeldende kunst, onder andere met Henk van Os;
- Petra Timmer en Max Meijer van TiMe, schrijvers van de biografie over Pierre Janssen;
- Frank Welkenhuysen, galeriehouder en expert bij *Tussen Kunst en Kitsch*;
- En een minimediatraining van een communicatiebureau!

Dagvoorzitter:

Herman van Gessel, docent aan de Reinwardt Academie



Datum: donderdag 27 oktober

Tijd: 13.30 – 17.00 uur

Plaats: VondelCS, Amsterdam

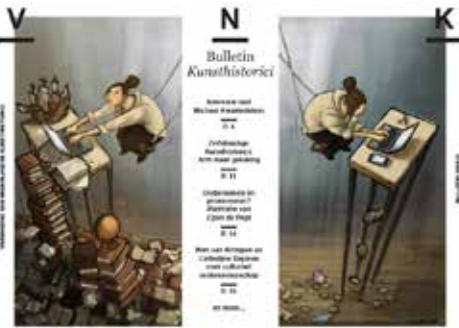
Kosten: Leden € 12,50 / Niet-leden: € 17,50

Let op: Aanmelden vóór 15 oktober via secretariaat@kunsthistorici.nl

Je aanmelding is pas definitief na bevestiging en betaling via:

NL24INGB0000569560 t.n.v. VNK en o.v.v. VNK-E-studiedag2016”

Maximum aantal deelnemers: 50 personen



Nog geen lid van de VNK?

De Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici wil kunst- en architectuurhistorici in Nederland bij elkaar brengen en kennisoverdracht, ontmoeting en discussie binnen het vakgebied bevorderen. Dat doen we onder andere door het organiseren van bijeenkomsten en workshops, door het uitgeven van het bulletin *Kunsthistorici* en door een actieve website en social media.

Bijna 1000 kunst- en architectuurhistorici in Nederland en daarbuiten zijn al lid van de VNK. Als lid blijf je op de hoogte van het laatste nieuws uit het vakgebied en krijg je de mogelijkheid regelmatig collega's te ontmoeten en je netwerk uit te breiden. Studenten en gepensioneerden kunnen bovendien voor een lager tarief lid worden. Het is nu ook voor instellingen mogelijk om de VNK te steunen.

Lidmaatschap:

€ 30,- of €23,- per jaar (studenten en gepensioneerden)

Lidmaatschap voor het leven:

€ 1.000 (u ontvangt het boek *Onder kunsthistorici*)

Institutioneel steunlidmaatschap:

€ 500,- per jaar (u krijgt 2 deelnemersplaatsen tijdens de VNK-activiteiten en vermelding van uw logo op de website)

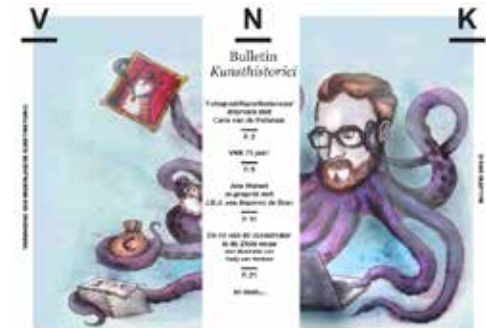
Begunstigers lidmaatschap (persoon/instituut):

€ 100,- per jaar (u wordt vermeld op de website)

Aanmelden?

Stuur een email naar de ledenadministratie: secretariaat@kunsthistorici.nl en vermeld hierin achternaam, voorletters en titel, adres, postcode+ woonplaats, geslacht, afstudeerrichting en e-mailadres. De kosten van het lidmaatschap zijn inclusief het abonnement op *Kunsthistorici*.

www.kunsthistorici.nl



BEGUNSTIGERS VNK:



RIJKS MUSEUM



PAN
AMSTERDAM

Colofon

Kunsthistorici is een uitgave van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VNK)
27ste jaargang, nr. 1, april 2016

Redactie

Eline Levering, Mphil, hoofd- en eindredactie
dr. Annette de Vries, redactieraad
Ellis Dullaart MA, redactie

Vormgeving en opmaak

Janna & Hilde Meeus, www.meeusontwerpt.nl

Redactieadres

Eline Levering, secretariaat@kunsthistorici.nl

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van:

Susan Suèr
Annette de Vries
Peter van Duinen
Epcò Runia
Marc Pos
Marie Baarspul
Sara Backer
Niels Nannes
Annemarie Buren
Eline Levering
Ellis Dullaart
Julia Krewinkel

Bestuur VNK

dr. Annette de Vries, voorzitter
Geerte Broersma MA, secretaris
Ellis Dullaart MA, penningmeester
drs. Fredric Baas
dr. Arjan de Koomen
dr. Eloy Koldewij
Menno Jonker MA

Abonnement

Een abonnement op *Kunsthistorici* is inbegrepen bij het lidmaatschap van de VNK. De jaarlijkse contributie bedraagt € 30,- en € 23,- (gepensioneerden en studenten), ongeacht in welke maand men zich opgeeft. U wordt verzocht gebruik te maken van de toegestuurde betalingsinstructies. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de ledenadministratie.

Kunsthistorici wordt digitaal verspreid.

Opzegging

Lidmaatschap en abonnement worden jaarlijks stilzwijgend verlengd. Het lidmaatschap kan alleen schriftelijk bij de ledenadministratie worden opgezegd, op elk moment en met onmiddellijke ingang.

(Email)adreswijzigingen

Doorgeven aan de ledenadministratie.

Secretariaat en ledenadministratie VNK

t.a.v. Eline Levering
Postbus 90418
2509 LK Den Haag
secretariaat@kunsthistorici.nl

www.kunsthistorici.nl

© Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de afbeeldingen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht zich tot de redactie te wenden.